

УДК 341.241.8(497.11:497.115)"2020"

342.31(497.115)"1999/2020"

341.24(497.11)"2020": 271.222(497.11)

Велибор Цомић*Митрополија Црногорско-Приморска, Цетиње**Факултет за државне и европске студије, Подгорица**e-mail: otacvelibor@gmail.com***ВАШИНГТОНСКИ СПОРАЗУМ И ЦРКВЕНО ПИТАЊЕ**

Апстракт: У Вашингтону је 4. септембра 2020. године закључен "економски споразум". Споразум су, у присуству председника САД Доналда Трампа, појединачно потписали Александар Вучић и Авдулах Хоти. У јавности се овај споразум назива Вашингтонски споразум. У тексту се анализира споразум у односу на стране уговорнице, статус споразума у српском и међународном праву, систематика и садржина споразума. Посебно је анализирана тачка 11 Вашингтонског споразума у којој се помиње Српска Православна Црква.

Кључне речи: споразум, Устав, закон, Бечка конвенција о уговорном праву, Српска Православна Црква.

Председник Републике Србије Александар Вучић је 4. септембра 2020. године у Белој кући у Вашингтону, у присуству председника САД Доналда Трампа, закључио, како је објављено у медијима, "економски споразум". Идентичан акт је закључио и Авдулах Хоти, који је у споразуму означен као "председник Владе". Председник Вучић је означен као "председник". Да није садржине тог акта, његов неупућени читалац би могао погрешно да закључи да су у питању председник и председник Владе исте државе, а то овде није случај, јер Авдулах Хоти није председник Владе Републике Србије. Из садржине тог акта се јасно види да је Хоти закључио споразум у име тзв. Владе тзв. Републике Косово. У јавности је наведени споразум добио назив - Вашингтонски споразум. Споразум није објављен у "Службеном гласнику Републике Србије" као званичном државном гласилу, али је постао доступан јавности у оригиналу.

Вашингтонски споразум се не може посматрати изоловано него у контексту свих споразума о Косову и Метохији које су званичници Републике Србије закључили почев од тзв. техничких споразума 2011. године за време председника Бориса Тадића преко тзв. Бриселског споразума 2013. године за време председника Томислава Николића до различитих споразума који су закључивани од Бриселског до Вашингтонског споразума 2020. године. Заједничко обележје свих до сада закључених споразума са приштинским Албанцима јесте да је, после њиховог спровођења, Републике Србије и њених државних органа на Косову и Метохији све мање, а тзв. Републике Косово све више и више. Суштина свих до сада закључених споразума, познатијих и мање познатијих, јесте у томе да се сваком од њих појединачно и свима заједно Република Србија постепено развлашћује од нестајања на Косову и Метохији. Таквим поступањем се све више утврђује и заокружује суверена власт приштинских Албанаца на Косову и Метохији. Џо Бајден је, коментаришући закључени споразум, изјавио да "претпоставља да ће споразум

ојачати независност (Косова - прим. В.Ц.)”.¹ Такав закључак није било тешко извући уколико се имају у виду сви до сада закључени споразуми у вези Косова и Метохије.

У сагледавању обавеза и положаја Републике Србије у погледу Вашингтонског споразума се не може пренебрегнути Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине за период од 1. септембра 2019. године до 15. јуна 2020. године, који су поднеле Владине Канцеларије за Косово и Метохију и Канцеларије за координационе послове у преговарачком процесу са Привременим институцијама самоуправе у Приштини.² У Извештају су наведене све обавезе које је, по раније закљученим споразумима, извршила Република Србија, али и обавезе које приштински Албанци, без обзира на закључене споразуме, нису извршили. Из тог разлога, поставља се и логично питање смисла закључивања нових споразума са приштинским Албанцима, па и Вашингтонског споразума.

Стране уговорнице

Прво питање у вези Вашингтонског споразума се односи на идентификацију страна уговорница. У сваком уговору или споразуму, односно у његовом уводном делу, неопходно је да се тачно идентификују стране уговорнице. У Вашингтонском споразуму то није случај. Оне су именоване као ”Србија (Београд)” и ”Косово (Приштина)”. Евидентно је да је намерно, из политичких разлога, избегнуто навођење Републике Србије као стране уговорнице управо због чињенице да се не би наводио, опет из политичких разлога, и назив тзв. Републике Косово. Није у питању никакав технички пропуст или омашка, али то не мења ништа у ставу да је у питању споразум који је у име Републике Србије закључио председник Републике са тзв. председником тзв. Владе тзв. Републике Косово коју Република Србија не признаје. Споразум је закључен под покровитељством и на територији САД које признају Републику Србију, али и тзв. Републику Косово.

Када су у питању стране уговорнице, председник Вучић је обавестио јавност да је Вашингтонски споразум ”значајан билатерални споразум за нашу земљу са САД”³ и да ”трећа страна (тзв. Република Косово - прим. В.Ц.) није призната у овом смислу као субјект међународног права”.⁴ Посредник при закључивању Вашингтонског споразума, амбасадор САД у СР Немачкој Ричард Гренел је јасно, у име САД, саопштио да су ”Косово и Србија у Вашингтону потписали споразум међусобно, а не са САД”.⁵ У

1 Ц. Бајден, ”Косово треба да буде независна држава, а не дио Србије”, портал ”Вијести”, <https://www.vijesti.me/svijet/balkan/466583/bajden-kosovo-treba-da-bude-nezavisna-drzava-a-ne-dio-srbije>, 5. септембар 2020. године

2 Влада Републике Србије, Канцеларија за Косово и Метохију, Канцеларија за координационе послове у преговарачком процесу са Привременим институцијама самоуправе у Приштини, Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине за период од 1. септембра 2019. године до 15. јуна 2020. године, <http://www.kord-kim.gov.rs/pregovaracki-proces.php>, 15. децембар 2020. године

3 А. Вучић, ”У питању билатералан споразум са САД, а не трилатералан и са Приштином”, портал Нова српска политичка мисао, <http://www.nspm.rs/hronika/ricard-grenel-kosovo-i-srbija-nisu-nista-potpisali-sa-sad-tramp-samo-potpisao-pismo-potvrde-o-zajednickoj-realizaciji-vucic-u-pitanju-bilateralan-sporazum-sa-sad-a-ne-trilateralan-i-sa-pristinom.html?alphabet=c>, 4. септембар 2020. године

4 Исто

5 Р. Гренел, ”Косово и Србија нису ништа потписали са САД, Трамп само потписао писмо потврде о заједничкој реализацији”, портал Нова српска политичка мисао, <http://www.nspm.rs/hronika/ricard-grenel-kosovo-i-srbija-nisu-nista-potpisali-sa-sad-tramp-samo-potpisao-pismo-potvrde-o-zajednickoj-realizaciji-vucic-u-pitanju-bilateralan-sporazum-sa-sad-a-ne-trilateralan-i-sa-pristinom.html?alphabet=c>, 4. септембар 2020. године

уводном делу споразума је прецизирано да су се ”Србија (Београд) и Косово (Приштина) сагласили да ће напредовати у економској нормализацији” тиме што су пристале да извршавају обавезе из закљученог споразума. САД се као страна уговорница не помињу у споразуму.

Да није у питању међународни билатерални споразум Републике Србије са САД се види и из јединог званично објављеног српског политичког акта у вези овог догађаја - Декларације о подршци активностима председника Републике које се односе на разговоре са представницима привремених институција у Приштини⁶, коју је 3. септембра 2020. године усвојила Влада Републике Србије. У декларацији као политичком акту је прецизно дефинисана улога САД у разговорима у Вашингтону. Наведено је да се разговори ”одржавају под покровитељством специјалног изасланика председника САД за дијалог Београда и Приштине амбасадора Ричарда Гренела”.⁷ Ни на једном од два, посебно парафирана, текста споразума нема потписа представника САД.

Медији у Србији су објавили да је споразум потписао и председник САД Доналд Трамп. Ни у тексту српске, а ни у тексту албанске стране, нема потписа председника САД, па се лако закључује да он није један од потписника споразума. Председник САД је присуствовао закључивању споразума у Белој кући и он у овом случају, односно САД, једино могу бити посматрани као сведоци потписивања споразума. Сведоци у овом случају, па макар се радило и о председнику САД, нису потребни, јер је неспорна чињеница да су споразум закључили Александар Вучић и Авдулах Хоти, што су они и својим изјавама за јавност потврдили. САД формално нису ни гарант споразума, јер да јесу онда би и то било наведено. Улога САД је, како је и наведено у Декларацији Владе Републике Србије од 3. септембра 2020. године, искључиво покровитељска. Амбасадор Ричард Гренел је обавестио јавност да је председник САД Доналд Трамп ”потписао писмо потврђивања да ће они (стране уговорнице - прим. В.Ц.) радити заједно на реализацији споразума”.⁸ Документ који је потписао председник Трамп није доступан јавности, чак ни преко твитера, али у правном поретку Републике Србије није допуштена могућност да шеф друге државе ”потврђује” међународне споразуме Републике Србије. Судећи по садржини споразума, САД није страна уговорница у овом случају.

Вашингтонски споразум у српском и међународном праву

По Уставу Републике Србије од 2006. године, Народна скупштина као највише представничко тело ”потврђује међународне уговоре кад је законом предвиђена обавеза њиховог потврђивања”.⁹ Наведена надлежност је нормирана и у Закону о Народној скупштини Републике Србије од 2010. године.¹⁰ У Закону о закључивању и извршавању

6 Декларација Владе Републике Србије о подршци активностима председника Републике које се односе на разговоре са представницима привремених институција у Приштини од 3. септембра 2020. године, ”Службени гласник Републике Србије”, бр. 113/2020

7 Исто

8 Р. Гренел, ”Косово и Србија нису ништа потписали са САД, Трамп само потписао писмо потврде о заједничкој реализацији”, портал Нова српска политичка мисао, <http://www.nspm.rs/hronika/ricard-grenel-kosovo-i-srbija-nisu-nista-potpisali-sa-sad-tramp-samo-potpisao-pismo-potvrde-o-zajednickoj-realizaciji-vucic-u-pitanju-bilateralan-sporazum-sa-sad-a-ne-trilateralan-i-sa-pristinom.html?alphabet=c>, 4. септембар 2020. године

9 Чл. 99 ст. 1 тач. 4 Устава Републике Србије од 2006. године, ”Службени гласник Републике Србије”, бр. 98/2006

10 Чл. 15 ст. 1 тач. 4 Закона о Народној скупштини Републике Србије од 2013. године, ”Службени гласник Републике Србије”, бр. 9/2010

међународних уговора од 2013. године¹¹ је прописано да "Народна скупштина потврђује међународне уговоре војне, политичке и економске природе, уговоре којима се стварају финансијске обавезе за Републику Србију, уговоре који захтевају доношење нових или измену важећих закона и уговора и уговоре којима се одступа од постојећих законских решења"¹², али и да међународни уговори који не спадају у набројане "не подлежу поступку потврђивања, а о њима Влада доставља информацију надлежном одбору Народне скупштине".¹³ Законом је прецизно прописано да Република Србија може да закључује међународне уговоре искључиво са једном или више држава или са једном или више међународних организација¹⁴, што довољно говори о статусу Вашингтонског споразума у правном поретку Републике Србије. Осим тога, законом су уређена питање иницијативе за покретање поступка за вођење преговора и закључивање међународних уговора¹⁵, покретања поступка¹⁶, утврђивања предлога основе за вођење преговора и закључивање међународних уговора¹⁷ и основе за вођење преговора и закључивање међународних уговора и делегације за вођење преговора¹⁸ и друга релевантна питања из ове области. Делегација коју Влада овласти за вођење и закључивање међународног уговора нема право да одступа од ставова који су утврђени у основи за вођење преговора.¹⁹ Делегација која је водила преговоре има законску обавезу да Влади поднесе извештај о току преговора и усаглашени (парафирани) текст међународног уговора.²⁰ До сада није доступан ниједан доказ из кога би се могло закључити да је обавезујућа законска процедура испоштована у вези Вашингтонског споразума.

Закључени и потврђени међународни уговори се објављују у "Службеном гласнику Републике Србије". С обзиром да није ратификован у Скупштини, а није ни објављен у службеном гласилу, могло би се, из перспективе важећег Устава Републике Србије и других прописа, закључити да Вашингтонски споразум не представља међународни споразум Републике Србије.

Међутим, Вашингтонски споразум се мора посматрати и из контекста важећих одредби Бечке конвенције о уговорном праву од 1969. године.²¹ У питању је међународно-правни акт који обавезује државе које су га ратификовале, а код нас је на снази од 27. јануара 1980. године. Конвенција се, сходно члану 1, "примењује на уговоре између држава" при чему се под државама подразумевају државе - чланице Уједињених нација које су је ратификовале. С обзиром да самопроглашена тзв. Република Косово није чланица Уједињених нација могло би се констатовати да се на њу не односе одредбе Бечке конвенције. Конвенција представља кодификацију обичајног права међународних уговора, па се њена правила могу примењивати и у односима држава које нису чланице

11 Закон о закључивању и извршавању међународних уговора је усвојен 8. априла 2013. године, а ступио је на снагу 16. априла 2013. године, тј. непосредно пред закључивање Бриселског споразума 19. априла 2013. године.

12 Чл. 14 ст. 1 Закона о закључивању и извршавању међународних уговора од 2013. године, "Службени гласник Републике Србије", бр. 32/2013

13 Исто, чл. 14. ст. 2

14 Исто, чл. 2 ст. 1

15 Исто, чл. 4

16 Исто, чл. 3

17 Исто, чл. 5

18 Исто, чл. 6

19 Исто, чл. 7

20 Исто, чл. 9

21 Бечка конвенција о уговорном праву од 1969. године, "Службени лист Социјалистичке федеративне републике Југославије - Међународни уговори и други споразуми", бр. 30/1972

Уједињених нација. Вашингтонским споразумом је, имајући у виду да је закључен између Републике Србије која је чланица Уједињених нација и тзв. Републике Косово која није чланица Уједињених нација, оснажен међународно-правни капацитет тзв. Републике Косово. Осим тога, Вашингтонски споразум обавезује Републику Србију као чланицу Уједињених нација, али не и тзв. Републику Косово која није чланица Уједињених нација. У том погледу, Вашингтонским споразумом је за Републику Србију питање обавезе, а за тзв. Републику Косово добровољности.

Осим тога, Бечком конвенцијом је прописано да се "на основу своје функције и без обавезе подношења пуномоћја сматрају као представници своје државе шефови држава, шефови влада и министри иностраних послова, за све акте који се односе на закључење уговора".²² Конвенцијом је прописано да "пристанак једне државе да буде везана уговором може бити изражен потписивањем, разменом инструмената који сачињавају уговор, ратификацијом, прихватањем, одобравањем или приступањем или на сваки други договорени начин".²³ Сходно конвенцији, "пристанак државе да буде везана уговором изражава се путем ратификације ако уговор предвиђа да се пристанак изрази ратификацијом, ако је на други начин утврђено да су се државе које су учествовале у преговорима договориле да је потребна ратификација, ако је представник те државе потписао уговор под резервом ратификације, ако намера државе да потпише уговор под резервом ратификације произилази из пуномоћја њеног представника или је изражена у току преговора".²⁴ Вашингтонским споразумом није предвиђен пристанак страна уговорница да се споразум ратификује. Ниједан од прописаних услова у вези ратификације уопште није заступљен у споразуму. У споразуму није искоришћена ни могућност закључивања споразума са резервом сходно члану 19 Бечке конвенције. Пристанак Републике Србије да буде обавезана Вашингтонским споразумом је искључиво изражен потписивањем од стране председника Републике Србије.

По једном од основних правила уговорног права - *pacta sunt servanda* - које је имплементирано у Бечку конвенцију, "сваки уговор на снази везује чланице и оне треба да га добронамерно извршавају"²⁵, а "једна чланица се не може позвати на одредбе свог унутрашњег права да би оправдала неизвршавања уговора".²⁶ Посебно је забрињавајућа одредба којом је прописано да "осим ако друкчија намера не проистиче из уговора или на други начин није утврђена, уговор везује сваку чланицу у погледу целе њене територије".²⁷ Даље, конвенцијом је прописано да "уговор може бити измењен и допуњен само споразумно између чланица".²⁸ Треба имати у виду да се "једна држава не може позвати на чињеницу што је њен пристанак да буде везана уговором изражен на тај начин што се нарушава одредба њеног унутрашњег права у вези са надлежношћу за закључење уговора, као на случај манљивости, осим ако ова повреда није била очигледна и не односи се на неко правило унутрашњег права од суштинског значаја".²⁹

Вашингтонски споразум није усвојен од стране Владе и ратификован од Народне скупштине Републике Србије. После закључивања Бриселског споразума 2013. године, Влада Републике Србије је донела закључак којим је прихватила Први споразум о

22 Исто, чл. 7 ст. 2 тач. А

23 Исто, чл. 11

24 Исто, чл. 14

25 Исто, чл. 26

26 Исто, чл. 27

27 Исто, чл. 29

28 Исто, чл. 39

29 Исто, чл. 46

принципима нормализације односа Београда и Приштине, а министарствима, посебним организацијама и службама Владе је наложено да предузму мере и активности ради имплементирања тог споразума, као и да наставе са применом већ постигнутих договора и споразума са представницима Привремених институција самоуправе у Приштини.³⁰ Закључак Владе није објављен у "Службеном гласнику Републике Србије". Уместо Бриселског споразума, Народна скупштина је донела Одлуку о прихватању Извештаја о досадашњем процесу политичког и техничког дијалога са Привременим институцијама самоуправе у Приштини уз посредовање Европске уније, укључујући процес имплементације постигнутих договора.³¹ Диспозитив одлуке је идентичан њеном наслову, али је, за разлику од закључка Владе, објављена у "Службеном гласнику Републике Србије". Иако је поступање Владе и Народне скупштине Републике Србије у вези Бриселског споразума спорно, Вашингтонски споразум није прошао чак ни такву "процедуру". Може се констатовати да наведено поступање представља опасну правно-политичку акробацију којом је извршена својеврсна суспензија Устава и неколико важних закона Републике Србије.

Систематика и садржина Вашингтонског споразума

Систематика Вашингтонског споразума је неуобичајена, јер не садржи чланове као ознаке за његове норме него су оне обележене тачкама. Споразум садржи 16 тачака с тим што се 16 тачка разликује у обе верзије и тиче се различитих односа Републике Србије и тзв. Републике Косово са Израелом.

Садржина споразума није само економске природе, како је погрешно насловљен овај акт, него се тиче и друмског, железничког и авио саобраћаја, банкарства, безбедности, државне управе, дипломатије, просвете, енергетике, технологије, тероризма, кривичних дела и људских права. Садржина споразума потврђује исправност констатације да Вашингтонски споразум "није економски споразум".³²

Рокови представљају додатни проблем у споразуму. Иако се споразумом задире у бројне и веома важне области друштвеног живота, углавном нису прописани никакви рокови. У само два члана српског текста споразума (15 и 16) су прописани једногодишњи рокови који се тичу српске и албанске стране. У члану 15 споразума, Албанци су се обавезали да примене једногодишњи мораторијум за подношење захтева за пријем у међународне организације, а Република Србија да уведе мораторијум од годину дана за вођење кампање за непризнавање тзв. Републике Косово и мораторијум на формалне и неформалне захтеве према државама и међународним организацијама за повлачење њиховог ранијег признања тзв. Републике Косово. У члану 16 споразума, Албанци су се сагласили са Израелом, чији представник није закључио споразум, да се "међусобно признају". Израел је накнадно прихватио ту обавезу. У члану 16 споразума српске стране, Република Србија је преузела обавезу да до 20. септембра 2020. године у Јерусалиму отвори представништво своје Привредне коморе и државну канцеларију, а да до 1. јула 2021. године своју амбасаду пресели из Тел Авива у Јерусалим. И наведена тематика је,

30 Закључак Владе Републике Србије 05 бр. 02-3570/2013 од 22. априла 2013. године

31 Одлука Народне скупштине Републике Србије о прихватању Извештаја о досадашњем процесу политичког и техничког дијалога са Привременим институцијама самоуправе у Приштини уз посредовање Европске уније, укључујући процес имплементације постигнутих договора од 26. априла 2013. године, "Службени гласник Републике Србије", бр. 38/2013

32 Д. Мировић, "Правна анализа Вашингтонског споразума", портал Нова српска политичка мисао, <http://nspm.rs/komentar-dana/pravna-analiza-vasingtonskog-sporazuma.html>, 9. септембар 2020. године

као што се види, нашла своје место у ”економском споразуму”. Питање последица због извршавања ових обавеза од српске стране није тема ове анализе. Имајући у виду претходна искуства са албанском страном у вези неизвршавања обавеза из раније закључених споразума, забрињава чињеница што рокови нису прецизно утврђени, а нису прописане ни санкције у случају неизвршавања обавеза из споразума.

У Вашингтонском споразуму нема одредбе о његовом ступању на снагу. У Бечкој конвенцији је питање ступања уговора на снагу регулисано и то ”на начин и на дан који је утврђен његовим одредбама или споразумно између држава које су учествовале у преговорима”. У случају да то није утврђено уговором ”уговор ступа на снагу чим све државе које су учествовале у преговорима буду дале пристанак да буду везане уговором”. Даље, прописано је да уколико се ”пристанак државе да буде везана уговором да после ступања на снагу овог уговора, уговор, осим ако друкчије није одређено, ступа на снагу за ту државу тог датума”, али ”чим се усвоји текст примењују се одредбе уговора које регулишу оверавање текста, давање пристанка држава да буду везане уговором, начин или датум ступања на снагу, резерве, функције депозитара, као и остала питања која су нужна постављају пре ступања на снагу уговора”.³³ Вашингтонски споразум је потписан без икаквих резерви у погледу ратификовања, прихватања, одобравања или приступања, а за то је постојала могућност сходно члану 19 Бечке конвенције.

Ни остала важна питања као што су тумачење споразума, престанка важења и решавања спорова који могу настати у вези његове примене уопште нису регулисана у Вашингтонском споразуму. Није познато ни где је Вашингтонски споразум депонован.

Црквено питање у споразуму

Вашингтонским споразумом је потврђен раније саопштени став да је ”Српска Православна Црква од 2008. године искључена из тзв. спољашњег дијалога, односно из преговора о Косову и Метохији”.³⁴ Иако свака од тачака споразума изискује анализу, од посебне је важности тачка 11 споразума којом је прописано да се ”обе стране обавезују да ће штитити и промовисати слободу вероисповести, укључујући и обновљење међуверске комуникације, заштиту верских места и спровођење судских одлука које се односе на Српску Православну Цркву, и наставак реституције јеврејске имовине без наследника из времена Холокауста”.

У нормативном делу српске верзије споразума има више различитих субјеката - Америчка корпорација за међународно финансирање развоја, ЕКСИМ, Америчка развојна агенција, Министарство енергетике САД, Албанија, Северна Македонија, 69 држава које криминализују хомосексуалност, Хезболах, Израел, Привредна комора Србије, државна канцеларија и амбасада Републике Србије у Јерусалиму. Заједно са њима, у нормативном делу споразума се налази и Српска Православна Црква што говори да је и она предмет Вашингтонског споразума.

Свети Архијерејски Синод као извршни јерархијски орган Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве није издао овлашћење председнику Републике Србије да једнострано заступа интересе Српске Православне Цркве у Вашингтону. Осим тога, такво овлашћење није издао ни Свети Архијерејски Сабор. Шеф секуларне државе нема право, чак ни по Бечкој конвенцији о уговорном праву, да заступа и закључује уговоре у

³³ Чл. 24 Бечке конвенције о уговорном праву

³⁴ Џомић 2019, 418.

име било које цркве или верске заједнице, јер он у међународним односима искључиво представља државу.

У тачки 11 споразума је нормирано више различитих обавеза и зато их ваља правилно протумачити. Прва обавеза потписница споразума се односи на "заштиту и промовисање слободе вероисповести" у коју се укључује и "обнављање међуверске комуникације". Остваривање, заштита и промовисање права на слободу вероисповести није, на жалост, исто на Косову и Метохији и на другим деловима територије Републике Србије. Међународни извештаји су најбољи показатељ стања верских слобода у Републици Србији, али и на Косову и Метохији од 1999. године до данас. Непотребно је детаљније наводити драстичне разлике које су познате најширој јавности. Због тога зачуђује и забрињава наведена обавеза коју је, у истом обиму као и албанска, примила српска страна. Исти је случај и са "међуверском комуникацијом" која је предмет Вашингтонског споразума.

Друга обавеза из тачке 11 споразума се односи на "заштиту верских места". И у овом погледу постоји драстична разлика. На простору Косова и Метохије, Албанци су од 1999. године срушили и спалили више стотина православних цркава, манастира, гробаља, манастирских конака и парохијских домова³⁵ од којих највећи број до данас није обновљен. Православни верски објекти нису адекватно заштићени само на Косову и Метохији и још увек представљају главну мету албанског становништва. Српска страна је имала обавезу да прецизира ову обавезу у складу са чињеницама, али то није учињено.

Трећа обавеза из тачке 11 споразума се односи на "спровођење судских одлука које се односе на Српску Православну Цркву". Република Србија се у Бриселу обавезала да укине српске судске и тужилачке органе на Косову и Метохији и да се успостави судска и тужилачка власт тзв. Републике Косово. Прописано је да ће "судске власти бити интегрисане и функционисаће у оквиру правног система Косова".³⁶ Наведеном одредбом Бриселског споразума су признати тзв. Устав и тзв. закони тзв. Републике Косово. Данас Република Србија нема ниједан механизам преко кога би извршавала обавезу коју је преузела у погледу "спровођења судских одлука које се односе на Српску Православну Цркву", односно Епархију рашко-призренску на Косову и Метохији. Довољно је да се погледа немоћ Републике Србије у погледу спровођења одлуке тзв. Уставног суда тзв. Републике Косово у вези Манастира Високи Дечани. Јасно је да се саопштењима за јавност Канцеларије за Косово и Метохију или Владе Републике Србије не могу спроводити одлуке тзв. судова тзв. Републике Косово. У погледу ове обавезе, посебно је проблематично то што су у исти ранг стављене одлуке судова Републике Србије и одлуке тзв. судова тзв. Републике Косово. Осим тога, наведена одредба споразума је у супротности са одредбом из члана 142 став 1 Устава Републике Србије којом је прописано да је "судска власт јединствена на територији Републике Србије".

Четврта обавеза из тачке 11 споразума се односи на "наставак реституције јеврејске имовине без наследника из времена Холокауста". Народна скупштина Републике Србије је 2016. године усвојила Закон о отклањању последица одузимања имовине жртвама Холокауста које немају живих законских наследника.³⁷ Претрагом

35 Детаљније у "Меморандум о Косову и Метохији Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве", 2003.

36 Чл. 10 Првог споразума о принципима нормализације односа Београда и Приштине од 19. априла 2013. године, званична интернет страница Владе Републике Србије, <https://srbija.gov.rs/specijal/283757>, 25. децембар 2020.г.; Мировић 2019. Споразум није објављен у "Службеном гласнику Републике Србије".

37 Закон о отклањању последица одузимања имовине жртвама Холокауста које немају живих законских наследника од 2016. године, "Службени гласник Републике Србије", бр. 13/2016

усвојених тзв. закона тзв. Скупштине тзв. Републике Косово нисмо успели да пронађемо сличан акт. Не улазећи овом приликом у садржај законског прописа у Републици Србији којим је уређено ово питање, мора се констатовати да се наведени закон примењује што се не може рећи за простор Косова и Метохије. Не може бити оправдано преузимање обавезе споразумом уколико се зна да Република Србија ту своју, националним законодавством регулисану, обавезу извршава. Иако Срби и Албанци немају исти однос према Јеврејима у вези отклањања последица одузимања имовине јеврејским жртвама у Другом светском рату, наведеном обавезом су стављени у исту равн. Како ће приштински Албанци наставити процес реституције одузете имовине јеврејских жртва када они тај процес нису ни започели? И у овом сегменту је Република Србија доведена у неравноправан положај.

Треба имати у виду да су цркве и верске заједнице у Републици Србији одвојене од државе³⁸ и да државни органи, укључујући и председника Републике као шефа државе, немају право да одлучују о унутрашњим питањима цркава и верских заједница. Имајући у виду четири обавезе из тачке 11 споразума не може се закључити да је у овом случају дошло до повреде уставне норме о одвојености цркава и верских заједница од државе од стране председника Републике Србије. Вашингтонски споразум не представља "споразумно и свеобухватно решење за Косово и Метохију", па се отвара питање проблематизовања верских тема у тзв. "економском споразуму". Државни органи нису надлежни за решавање црквених питања чак ни у случају да их за то овласти Свети Архијерејски Сабор или Синод Српске Православне Цркве, јер црквене одлуке у таквом случају нису и не могу да буду изнад Устава Републике Србије.

Тачка 11 Вашингтонског споразума је једино у функцији политичке пропаганде о "бризи за положај Српске Православне Цркве на Косову и Метохији". С друге стране, мора се признати да Вашингтонски споразум садржи и једну новину у приступу овом питању. Наиме, до сада се углавном говорило о селективној правној заштити неколико великих и историјски важних манастира и цркава због њиховог културног значаја (Пећка Патријаршија, Грачаница, Високи Дечани, Богородица Љевишка итд.) док би преко 1600 цркава, манастира, археолошких локалитета, црквишта и манастиришта били препуштени косовско-метохијским Албанцима на милост и немилост и то путем "интегрисања и функционисања у оквиру правног система Косова" на исти начин као што су "интегрисани", тј. укинути српски судови и тужилаштво на Косову и Метохији по члану 10 Бриселског споразума. На жалост, код нас, осим исказане бриге и јасног става Светог Архијерејског Сабора и Синода Српске Православне Цркве, на институционалном, државном нивоу није поведена стручна расправа о тешком положају и заштити Епархије рашко-призренске Српске Православне Цркве на Косову и Метохији. Таква расправа није отворена ни у тзв. унутрашњем дијалогу о Косову и Метохији, који је започет 2017. године.

Да није Бечке конвенције о уговорном праву и њених одредби, Вашингтонски споразум би се, имајући у виду његов садржај, пре могао назвати политичким споразумом неке политичке партије, а не државе. Обавезе које су њиме успостављене ничим не обавезују Српску Православну Цркву да их спроводи, али се то не може рећи за његове последице.

38 чл. 11 ст. 2 Устава Републике Србије од 2006. године, "Службени гласник Републике Србије", бр. 98/2006

Закључак

Имајући у виду релевантне одредбе Бечке конвенције о уговорном праву, као и споразуме које су представници Републике Србије до сада закључили о Косову и Метохији и њихову примену, проблеме и последице, а посебно ако се зна да је коначни циљ дијалога "изналажење споразумног и свеобухватног решења за Косово и Метохију"³⁹, постоји велика опасност да ће се наставити са закључивањем нових споразума на, мање или више, исти начин као у Бриселу 2013. и у Вашингтону 2020. године. Посебно забрињава и то што у Бриселском и Вашингтонском споразуму нигде није поменута Резолуција 1244 Уједињених нација.

Непознато је како ће се решавати питање Српске Православне Цркве, односно Епархије рашко-призренске на Косову и Метохији: споразумом попут Бриселског или Вашингтонског или се о томе неће закључивати никакав споразум. За Србе и Србију не представља утеху оспоравање закључених споразума од стране приштинских Албанаца⁴⁰ и то после извршења обавеза од стране Републике Србије.

Осмовековна историја Српске Православне Цркве, као и двомиленијумска историја Цркве Христове, непобитно сведоче да је истинска брига и сарадња Цркве и државе, посебно о најважнијим питањима као што је данас за Србе, без обзира где живе, косовско-метохијско питање, неопходна и благотворна. Питање Косова и Метохије јесте државно питање и то нико не спори, али је оно и народно, и црквено, и историјско питање од највећег значаја. Косовско-метохијско питање, у чијој је сржи народ са својим светињама, свештенством и монаштвом, не може и не сме да се решава једностраним поступањем државних органа или довођењем пред свршени чин. Опредељење за дијалог и тражење решења не сме и не може представљати разлог и оправдање за закључивање споразума без обзира на евидентне и велике спољне притиске којим је годинама и деценијама изложена Република Србија.

Извори и литература

Устав Републике Србије од 2006. године, "Службени гласник Републике Србије", бр. 98/2006

Закон о Народној скупштини Републике Србије од 2013. године, "Службени лист Републике Србије", бр. 9/2010

Закон о извршавању међународних уговора од 2013. године, "Службени лист Републике Србије", бр. 32/2013

Закон о отклањању последица одузимања имовине жртвама Холокауста које немају живих законских наследника од 2016. године, "Службени гласник Републике Србије", бр. 13/2016

Бечка конвенција о уговорном праву од 1969. године, "Службени лист Социјалистичке федеративне републике Југославије - Међународни уговори и други споразуми", бр. 30/1972

39 Тач. 1 Декларације Владе Републике Србије о подршци активностима председника Републике које се односе на разговоре са представницима привремених институција самоуправе у Приштини од 3. септембра 2020. године

40 В. Османи, "Преиспитивање споразума из Вашингтона и Брисела", портал Радио-телевизије Србије, <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/4214201/vjosa-osmani-vasington-sporazum.html>, 8. јануар 2021. године

Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа од 19. априла 2013. године, званична интернет страница Владе Републике Србије, <https://srbija.gov.rs/specijal/283757>

Народна скупштина Републике Србије, Одлука Народне скупштине Републике Србије о прихватању Извештаја о досадашњем процесу политичког и техничког дијалога са Привременим институцијама самоуправе у Приштини уз посредовање Европске уније, укључујући процес имплементације постигнутих договора од 26. априла 2013. године, "Службени гласник Републике Србије", бр. 38/2013

Влада Републике Србије, Закључак Владе Републике Србије 05 бр. 02-3570/2013 од 22. априла 2013. године

Влада Републике Србије, Декларација Владе Републике Србије о подршци активностима председника Републике које се односе на разговоре са представницима привремених институција у Приштини од 3. септембра 2020. године, "Службени гласник Републике Србије", бр. 113/2020

Влада Републике Србије, Канцеларија за Косово и Метохију, Канцеларија за координационе послове у преговарачком процесу са Привременим институцијама самоуправе у Приштини, Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине за период од 1. септембра 2019. године до 15. јуна 2020. године, <http://www.kordkim.gov.rs/pregovaracki-proces.php>

Бајден Џо, *Косово треба да буде независна држава, а не дио Србије*, портал "Вијести", <https://www.vijesti.me/svijet/balkan/466583/bajden-kosovo-treba-da-bude-nezavisna-drzava-a-ne-dio-srbije>, 5. септембар 2020. године

Вучић Александар, *У питању билатералан споразум са САД, а не трilaterалан и са Приштином*, портал Нова српска политичка мисао, <http://www.nspm.rs/hronika/ricard-grenel-kosovo-i-srbija-nisu-nista-potpisali-sa-sad-tramp-samo-potpisao-pismo-potvrde-o-zajednickoj-realizaciji-vucic-u-pitanju-bilateralan-sporazum-sa-sad-a-ne-trilateralan-i-sa-pristinom.html?alphabet=c>, 4. септембар 2020. године

Гренел Ричард, *Косово и Србија нису ништа потписали са САД, Трамп само потписао писмо потврде о заједничкој реализацији*, портал Нова српска политичка мисао, <http://www.nspm.rs/hronika/ricard-grenel-kosovo-i-srbija-nisu-nista-potpisali-sa-sad-tramp-samo-potpisao-pismo-potvrde-o-zajednickoj-realizaciji-vucic-u-pitanju-bilateralan-sporazum-sa-sad-a-ne-trilateralan-i-sa-pristinom.html?alphabet=c>, 4. септембар 2020. године

Меморандум о Косову и Метохији Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве (2003): Београд, Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве

Мировић Дејан (2019): *Бриселски споразум: хронологија и последице*, Београд: "Catena mudi"

Мировић Дејан, *Правна анализа Вашингтонског споразума*, портал Нова српска политичка мисао, <http://nspm.rs/komentar-dana/pravna-analiza-vasingtonskog-sporazuma.html>, 9. септембар 2020. године

Османи Вјоса, *Преиспитивање споразума из Вашингтона и Брисела*, портал Радио-телевизије Србије, <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/4214201/vjosa-osmani-vasington-sporazum.html>, 8. јануар 2021. године

Џомић Велибор (2019): *Српска Православна Црква и тзв. спољашњи дијалог о Косову и Метохији од 2011. до 2018. године*, Ниш: "Црквене студије", бр. 16/2, Центар за црквене студије, Универзитет у Нишу - центар за византијско-словенске студије, Међународни центар за православне студије

WASHINGTON AGREEMENT AND THE CHURCH ISSUE

An "economic agreement" was concluded in Washington on September 4, 2020. The agreement was signed individually by Aleksandar Vučić and Avdulah Hoti, in the presence of US President Donald Trump. In public, this agreement is called the Washington Agreement. The text analyzes the agreement in relation to the contracting parties, the status of the agreement in Serbian and international law, the systematics and content of the agreement. Point 11 of the Washington Agreement, which mentions the Serbian Orthodox Church, was especially analyzed.